

„Я” як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, формування і розвитку пов'язаної з ним адекватної самооцінки; 2) стимулювання рефлексії професійного самовизначення учня, розробки і реалізації ним „Я”-концепції підготовки до самостійної праці.

Висновки: 1. Найсуттєвішою системною властивістю професійної орієнтації є її особистісна зорієнтованість. Вона вимагає вважати професійну спрямованість і професійну самосвідомість найважливішими і найбільш значущими новоутвореннями особистості, без яких професійна орієнтація як система не може виконувати своїх провідних функцій. 2. Особистісна зорієнтованість відповідної системи утверджує пріоритетність афективної сфери особистості в процесі стимулювання розвитку її професійної свідомості та самосвідомості. Йдеться насамперед про пріоритетність створення психологічних ситуацій суб'єктивного переживання старшокласником процесу самовизначення як пошуку покликання.

Список джерел

1. Выготский, Л.С. Проблемы развития психики [Текст] / Л.С. Выготский // Собр.соч.: В 6 т. – М.: Педагогика, 1983. – Т.3. – 367 с.
2. Климов, Е.А. Как выбирать профессию [Текст] / Е.А. Климов. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность Сознание. Личность [Текст] / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – [2-е изд.]. – 304 с.
4. Павлютенков, Е.М. Профессиональная ориентация учащихся [Текст] / Е.М.Павлютенков. – К.: Радшкола, 1983. – 152с.
5. Підготовка до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): Навчально-методичний посібник [Текст] / За ред. Г.О.Балла, П.С.Перепелиці, В.В.Рибалки. – Київ:Наукова думка, 2000. – 188 с.
6. Сидоренко, В.К. Проектно-технологічний підхід як основа оновлення змісту трудового навчання школярів [Текст] / В.К.Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 1. – С. 2-4.

ДАНІСЛЯН А.Я.,

асистент кафедри дошкільної та початкової освіти
Інституту педагогіки і психології
Луганського національного
університету ім. Тараса Шевченка

УДК 371. 4 Укр – 55

ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ

Актуальність статті обумовлена потребою сучасної освітньої системи в ефективних технологіях виховання, які відповідають новим тенденціям освіти, потребам людства, мають можливість вирішення існуючих проблем освітньо-виховного процесу, серед яких провідне місце займає знищення системи цінностей, ціннісних смислів. Це потребує наукового пошуку нових підходів, форм, методів виховної роботи, розробки й експериментальної перевірки сучасних технологій виховання.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, технологія виховання, ціннісне ставлення до праці, виховання молодших школярів, трудове виховання.

Актуальность статьи обусловлена необходимостью современной образовательной системы в эффективных технологиях воспитания, которые отвечают новым тенденциям образования, потребностям человечества, имеют возможность решения существующих проблем учебно-воспитательного процесса, среди которых ведущее место занимает изменение системы ценностей, ценностных смыслов. Это требует научного поиска новых подходов, форм, методов воспитательной работы, разработки и экспериментальной проверки современных технологий воспитания.

Ключевые слова: технология, педагогическая технология, технология воспитания, ценностное отношение к труду, воспитание младших школьников, трудовое воспитание.

The topicality of the article is explained by the need for the introduction of effective educational techniques into modern educational system. The techniques should correspond to new trends in education and satisfy humanity's needs, serve for solving the problems coming up in educational process, especially those related to values and value senses destruction. The afore-mentioned necessitates the scientific search for new approaches, forms, and methods in educational work, as well as requires working out and experimental validation of modern educational techniques.

Key words: technique, pedagogical technique, educational technique, value attitude to labour, primary school students' upbringing, labour education.

Постановка проблеми. Особливого значення в гуманістичній парадигмі освіти в умовах стратифікованого суспільства набуває проблема виховання у підростаючого покоління ціннісних смислів, передусім ціннісного ставлення до праці, що зумовлено зміною суті самого поняття *труд*, руйнацією, трансформацією його усталених категоріальних, змістовних та формальних ознак. Це потребує перегляду змісту й сутності трудового виховання підростаючого покоління, наповнення його ціннісними смислами, пошуку нових технологій виховання, перевірки їх ефективності.

Метою нашого дослідження було наукове обґрунтування та практична перевірка ефективності технології виховання ціннісного ставлення до праці. Перш за все вважаємо за необхідне визначитися з розумінням поняття «технологія», його суттєвих ознак і змістових характеристик.

Аналіз актуальних досліджень. Поняття «технологія» є одним з найпопулярніших у сучасній педагогічній науці, проте, як доводить аналіз науково-методичної літератури, частота звернень до будь-якого поняття не є свідомством якості його вивчення, бо існує суттєва розбіжність у визначенні поняття «технологія», загальних підходах до опису педагогічних технологій, тлумачення якого відбувається через «спеціальний комплекс» (М. Красовицький, Л. Щоголева), «діяльність» (В. Серіков), «процес» (М. Махмутов, Г. Ібрагімов), «засіб мислення» (Т. Сакамото), «мистецтво педагогічного впливу» (Н. Щуркова), «система» (М. Боритко), «сукупність дій» (В. Сластьонін). Проаналізуємо окремі підходи.

Дехто з науковців (М. Красовицький, Л. Щоголева) ототожнюють поняття «педагогічна технологія» та «педагогічна майстерність», вважаючи педагогічну технологію «азбукою педагогічної поведінки» вчителя і трактують її як комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, які необхідні педагогу для виконання його професійних функцій [1, 157]. Це, насамперед, пояснюється етимологічним тлумаченням терміну: *techne* – мистецтво, майстерність, уміння та *logos* – слово, учіння). Але, на наш погляд, сучасна педагогічна наука розуміє педагогічну технологію значно ширше.

Розуміння педагогічної технології як системи теоретично обґрунтованих принципів, правил, методів та прийомів ефективного досягнення поставленої мети знаходимо в роботах О. Байбакова, М. Боритко, І. Скворцової [2,7]. Розкриття технології як системи доводить її цілісність, багатогранність, наявність будь-яких пов'язаних між собою елементів. Найближчими

до нашого розуміння технології є погляди вчених, які розуміють технологію як *процес* (В. Безрукова, М. Левіна, М. Махмутов, В. Симоненко, В. Сластьонін, І. Ісаєв та ін.):

- наукового проектування й точного відтворення педагогічних дій [3, 311];

- більш або менш жорстко запрограмований та алгоритмізований процес взаємодії суб'єктів, який гарантує досягнення мети [4, 5];

- послідовний рух взаємопов'язаних між собою компонентів, етапів, станів педагогічного процесу та дій його учасників [4, 89];

- педагогічний процес, що реалізує в собі дидактичні закони й закономірності та забезпечує досягнення конкретних кінцевих результатів [5].

Отже, *педагогічну технологію* ми розуміємо як чітко структурований та алгоритмізований процес взаємодії усіх його суб'єктів, спрямованої на реалізацію за допомогою певного засобу й комплексу методів і прийомів конкретного виховного завдання.

Виклад основного матеріалу. Як цілісна система, що представлена сукупністю взаємопов'язаних компонентів, педагогічна технологія виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до праці містить цілемотиваційний, змістовий, емоційно-вольовий та організаційний компоненти, кожний з яких набуває особливого змісту на кожному з етапів реалізації технології).

Серед принципів, які покладено в основу технології виховання ціннісного ставлення молодших школярів до праці, є такі:

- **принцип виховання в діяльності, ідея якого** – формування особистості безпосередньо у процесі активної діяльності, в тому числі, особистої участі в різних видах праці. Цей принцип спирається на прагнення дитини активно діяти як вікову особливість молодшого шкільного віку.

Серед особливостей реалізації цього принципу, актуальних для нашого дослідження, В. Ягупов називає формування у вихованців почуття відповідальності за наслідки власної діяльності, шанування результатів праці інших; заохочення дитячої активності в різних видах діяльності у школі й дома (активність – це природна форма розвитку дитини) тощо [6];

- **принцип комплексності або єдності та цілісності виховного процесу** (Л. Мацько, М. Прищак) ґрунтується на діалектичній взаємозалежності педагогічних явищ і процесів. Він передбачає: єдність мети, завдань і змісту виховання; форм, методів і прийомів виховання; виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, вулиці; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;

єдність виховання і самовиховання; постійне вивчення рівня вихованості учня й коригування виховної роботи [7].

Проаналізуємо структурні компоненти змістовної частини технології та обґрунтуємо теоретичні аспекти педагогічної технології виховання ціннісного ставлення молодших школярів до праці, яка охоплює три основні етапи.

Цілемотиваційний компонент як основний смислоутворюючий елемент технології відображає поступову зміну ставлення учня до праці, що пов'язане з набуттям особистісного смислу праці, усвідомленням її значення в житті молодшого школяра, його особистісним зростанням. Так, поступово ціннісне ставлення до праці молодшого школяра, яке на початковому етапі можна подати у вигляді формули – «працюю, тому що треба» (провідним є зовнішній мотив, що виникає під впливом дорослого), за правильної позиції дорослих змінюється їх ставлення до виконання навчальних завдань, різноманітних трудових доручень – «працюю, тому що треба і можу» (значимий результат праці стає мотивом мобілізації зусиль дитини щодо докладання трудових зусиль). Це пов'язане з поступовим набуттям учнем життєвого, в тому числі й навчального досвіду, умілості, самостійності. Нерідко, характеризуючи молодшого школяра, говорять: «Все цікаво, але мало що вміє», відзначаючи низький рівень ручної умілості, вправності, самостійності. Водночас науковці й учителі-практики стверджують, що за умови правильної організації трудового виховання в учнів можливо поступово сформувати зародки власне трудової мотивації: «Працюю, тому що треба, але вже не тільки можу, вмію, а й відчуваю задоволення», що пробуджує бажання, запал до праці, бо в нього це виходить, тобто учень відчуває свою спроможність діяти результативно.

Змістовний компонент репрезентує основні завдання трудового виховання, пов'язані з усвідомленням учнями сутності, видів, націленості праці. Так, на першому етапі завдання вчителів полягає в забезпеченні орієнтування учнів у видах і змісті різних видів праці, про яке переважна більшість дітей має надзвичайно низький рівень уявлень; формування вміння діяти за зразком. Це стає можливим завдяки насиченню навчально-виховного процесу різними видами праці та включенню молодших школярів в активну трудову діяльність, що дає змогу дітям оволодіти необхідними уявленнями, знаннями та трудовими вміннями. На наступному етапі обсяг знань і вмінь розширюється, одним із найважливіших серед яких є вміння долати

труднощі, переступати через своє «не можу» і «не хочу» завдяки не лише зовнішнім впливам з боку дорослих, а й власному зусиллю волі, що підготує можливість формування на третьому етапі роботи здатність долати труднощі, переживаючи задоволення від досягнутого результату, гордість за свій успіх, тобто емоційне проживання не тільки результату, а й процесу праці.

Важлива функція емоційної складової ціннісного ставлення у молодшому шкільному віці зумовила необхідність виокремлення емоційно-вольового компоненту, динаміка змін якого представлена усвідомленням й прийняттям молодшим школярем праці як необхідності на початковому етапі, що за умов правильної організації виховного процесу може змінитися на свідоме відчуття задоволення від участі у трудовому процесі, а головне від одержаного результату, що є власним досягненням, продуктом власного докладання зусиль та емоційним переживанням успіху власної праці і праці інших.

Технологія враховує також організаційні зміни, зумовлені внутрішніми змінами в мотивах і діях учнів. Так, якщо на першому етапі учні переважно працюють під керівництвом дорослого (тобто ініціатором праці виступає дорослий – він формулює мету, мотивує учнів на виконання завдань, уточнює зміст, підкреслює цінність, значимість процесу та результату), пізніше, коли учні стають досвідченими, більш вмотивованими вони вже набувають вміння самостійно організовуватися на виконання завдань, керувати власною працею (дитина спроможна бути організатором власної праці, доводити справу до кінця). Вершиною замисленого стає формування в молодших школярів здатності не лише самій виконувати трудові завдання, а й організувати інших (дитина – ініціатор і організатор праці). Отже, всі структурні одиниці технології виховання знаходяться у тісному взаємозв'язку.

Технологія відображає не лише послідовну зміну змістового наповнення кожного із взаємопов'язаних компонентів на різних етапах роботи, вона відбиває особливості взаємодії суб'єктів виховного процесу, які спричиняють або зумовлюють динаміку змістового наповнення технологічної моделі. Як бачимо, специфіка роботи на кожному з етапів має враховувати типи взаємодії між батьками, учителями та учнями: тип неузгоджених дій – це налагодження стосунків між суб'єктами і найвищий тип – консолідація зусиль учителів і батьків у їхньому впливі на виховання в учнів ціннісного ставлення до праці.

Перш ніж схарактеризуємо кожен з визначених типів, уточнимо сутність поняття «взаємодія».

На наш погляд, найбільш точне визначення надано З. Барабановою, яка визначає поняття «взаємодія» як узгоджену дію з досягнення спільних цілей та результатів; особливий тип зв'язку, відношень, який передбачає взаємовплив та взаємозаміну сторін [8, 40].

Неузгоджений тип взаємин суб'єктів виховного процесу являє собою домінуючий тип відношень учителів і батьків у більшості приватних шкіл, де, на перший погляд, існують всі підстави для тісного зв'язку педагогів та батьків як «замовників» якісного результату навчання та виховання. Водночас виховний вплив здійснюється не узгоджено. Виховні й дидактичні цілі учителя не сприймаються переважно більшістю батьків усвідомлено та відповідально. Батьки, які оплачують перебування дітей у приватному закладі, вважають саме школу відповідальною за результати вихованості, а тому відсторонюються від реальних проблем нащадків у навчанні, порад, завдань і доручень у свою адресу, віддаючи значну перевагу ролі школи. Таким чином, під неузгодженістю ми розуміємо дистанційовані, відокремлені виховні дії школи та родини, відсутність тісного особистого контакту між учителями та батьками, мінімізоване, дистанційне спілкування, що спричиняє непоодинокі випадки непорозуміння між учителями, батьками та учнями. Ми вважали невід'ємним завданням нашої роботи встановлення ділових позитивних взаємин.

Тип взаємодії, який ми визначили як *налагодження особистих контактів «батьки – діти» та «педагоги – батьки»*, дає змогу говорити про елементарну взаємодію, спільність поглядів, єдність вимог, позицій щодо вибору тих чи інших засобів виховання. Цей тип взаємодії ми розуміли як перехідний до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, характерними особливостями якої Н. Сарджвеладзе визначає розуміння, збагнення особистісних смислів іншої людини, емпатію, співчуття, готовність до спільної дії, порозуміння, спільне вирішення проблем тощо [9].

Консолідація зусиль як тип взаємодії характеризувався «суб'єкт-суб'єктними відносинами», ознаками яких є тісний особистий контакт молодших школярів, їхніх батьків та педагогів як рівних суб'єктів виховання з узгодженим розподілом обов'язків та відповідальності. За визначенням З. Барабанової

такий тип взаємодії передбачає міцну комунікацію як обмін інформацією та взаємодію як «обмін діями», спільну діяльність, під час якої взаєморозуміння реалізується новими спільними зусиллями [8, 40].

Послідовна зміна типів взаємодії всіх суб'єктів виховання розумілася нами як одна з базових умов забезпечення успішної реалізації розробленої технології виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до праці.

Висновок. Таким чином, представлена педагогічна технологія виховання в молодших школярів ціннісного ставлення до праці охоплює три основні етапи та ґрунтується на принципах виховання в діяльності, єдності виховних впливів або координації зусиль школи й сім'ї, орієнтації на цінності та ціннісні ставлення, суб'єктності; враховує послідовну зміну типів взаємодії суб'єктів виховного процесу (неузгоджений тип взаємин – налагодження особистісних контактів – консолідація зусиль педагогів і батьків). Розроблена технологія потребує впровадження в навчально-виховний процес навчальних закладів з метою експериментальної перевірки її ефективності.

Список джерел

1. Іванюк, Г.І. Практична педагогіка виховання [Текст] / за ред. Красовицького М.Ю. – Київ – Івано-Франк.: ПЛАЙ, 2000. – 218 с.
2. Борытко, Н. Педагогические технологии: Учебник для студентов педагогических вузов [Текст] / Н.М. Борытко, И.А. Соловцова, А.М. Байбаков. Под ред. Н.М. Борытко. – Волгоград: Изд-во ВГИПК РО, 2006. – 59 с.
3. Педагогика [Текст] / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998.
4. Махмутов, М.И. Педагогические технологии развития мышления / М.И. Махмутов, Г.И. Ибрагимов. – Казань, 1993. – С. 5.
5. Смирнов С.И. Технологии в образовании [Текст] / С.И. Смирнов // Высшее образование в России. – 1999. – № 1.
6. Ягупов, В. Педагогіка: Навч. посібник [Текст] / В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
7. Основи психології та педагогіки [Текст] / Л. Мацко, М. Пришак. – ВНТУ, 2010.
8. Барабанова, З. Организация образовательного взаимодействия между педагогом и учащимся [Текст] // Современные наукоемкие технологии. – 2008 – № 1. – с.40-42.
9. Сарджвеладзе, Н. Личность и ее взаимодействие с социальной средой [Текст] / Н. Сарджвеладзе. – Тбилиси. – 1989.